

Zgodovinske INFO table zveze borcev v Brežicah

V preteklosti je bilo na slovenskih tleh veliko oboroženih spopadov in vojn. Vsakič so slovenski vojaki, podčastniki in častniki uspešno opravili izpit iz obrambe domovine. S tem so potomcem dali odličen zgled dejavnega domoljubja.

Info tabla, avtor in priljubljeni spomenik »kose« v centru mesta.

Brežice, 13. oktober 2020. Iz osebne arhiva T. Teropšiča.

Na tej osnovi sem razmišljal, kako bi domačinom in turistom poskušali na drugačen način približati bogato zgodovino Brežic, še posebej vojno zgodovino oz. narodnoosvobodilni boj v času 2. svetovne vojne (1941-1945) v občini Brežice. Začel sem razmišljati o informativnih tablah na krajih dogodkov.

Projekt sem predstavil uglednemu in dejavnemu predsedniku borčevske organizacije v Brežicah Stanislavu Preskarju, ki je bil nad njim navdušen. Hitro sva se dogovorila za organizacijo dela. Jaz sem kot zgodovinar nase prevzel vsebino tabel, on pa pokritje stroškov izdelovanja in postavitve tabel. Slednje je nase prevzela učinkovita terenska ekipa organizacije, na čelu s predsednikom Preskarjem.

Spomenik na Silovcu pri Sromljah je posvečen ustanovitvi Kozjanskega partizanskega odreda. Foto: Tomaž Teropšič, 9. julij 2018.

Iz osebne arhiva T. Teropšiča.

Iz vsebine nekaterih zgodovinskih informativnih tabel:

KOZJANSKI PARTIZANSKI ODRED

Kozjanski partizanski odred so naši predniki ustanovili 27. aprila 1944 nad vasjo Silovec pri Sromljah v občini Brežice. Glavne naloge odreda so bile bojne akcije na železniški progi in na železniške transporte, napadi na manjše nemške postojanke, kolone in patrolje, uničevanje prometnic in čim večja mobilizacija v partizansko vojsko.

Partizanski oficirji konec aprila 1945 v Zabukovju. Od leve proti desni si sledijo: Ivan Cerjak-Vojko, Ivan Verdelj-Jovo, Petar Brajović, Karel Žmavc-Gorazd in Ivan Rožman-Janez. Last družine Žmavc.

Odred je bil zelo uspešen, saj se je v letu 1944 izkazal kot najboljši odred v Sloveniji. Z veliko napadalnostjo so kozjanski partizani odpravili kar sedemnajst sovražnikovih postojank. Nacistični okupator je na Štajerskem, zaradi dejavnosti

Kozjanskega odreda, izgubil največ svojih postojank. Uspešna mobilizacija v partizansko vojsko je bila ena najpomembnejših nalog odreda. V odred so vsak dan prihajali novi borci, v avgustu je imel na seznamu kar 1182 borcev in bork. V tem času je bil odred najštevilčnejša enota v 4. operativni coni Narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Slovenije ter nekaj časa enakovreden diviziji. Do orožja so Kozjanci prihajali z zaplembami pri okupatorju ali pa na Dolenjskem, kjer so orožje prevzeli iz letalskih pošilk zavezniške pomoči ter ga nato tovorili prek Save in Savinje na Kozjansko. Kozjanski odred je imel svojo kulturniško skupino in vojaško godbo. V lastni tehniki (tiskarni) so tiskali glasilo Od Savinje do Sotle. Odred je imel tri dejavne bataljone, kratek čas tudi štiri bataljone in več specialnih vodov.

Zaradi vedno močnejše vojaške dejavnosti Kozjanskega odreda in drugih štajerskih partizanskih enot je na skrajnem jugu tako imenovanega velikega nemškega rajha nastalo svobodno ozemlje z imenom Kozjansko, ki je zajemalo večji del ozemlja med rekami Sotlo, Savo, Savinjo in južno železnico. Varovanje svobodnega ozemlja je bilo zato ena najpomembnejših nalog odreda v drugi polovici leta 1944. Svobodno ozemlje je bilo zelo pomembno za dejavnost Osvobodilne fronte slovenskega naroda in dejavnost partizanskih ustanov.

S partizanskim svobodnim ozemljem se nacistični okupator nikakor ni mogel strinjati in je z večjimi bojnimi silami vdiral na osvobojeno ozemlje, ki mu ga je sicer uspelo uničiti šele decembra 1944, a pri tem nobena partizanska enota ni utrpela večjih izgub v moštvu. V aprilu 1945 so Kozjanci prejeli ukaz o premiku odreda v Prekmurje, kjer naj bi sodelovali v sklepnih bojih za osvoboditev domovine.

Novi Kozjanski partizanski odred so ustanovili 27. aprila 1945. Njegovi bataljoni so ob koncu vojne osvobodili Kozjansko in kot prve partizanske enote vkorakale v osvobojeno Celje 10. maja 1945, 12. maja pa so z razvito zastavo vkorakali v osvobojeno Sevnico.

Informativno tablo smo postavili v spoštljiv spomin na hrabre kozjanske partizane in partizanke. Bojevali so se za vrednoto vseh vrednot – za našo svobodo.

PARTIZANSKI KURIRJI

Kozjanski partizani so se zavedali pomembnosti dobro organiziranih zvez. Zveze političnih struktur z vojaškimi so vzdrževali prek TV postaj 3. relejne linije (Kozjanske) 3. relejnega sektorja. Prve TV oz. kurirske postaje so na Kozjanskem postavili v drugi polovici leta 1943. V vojnem času je delovalo šest postaj: S-25, S-27, S-28, S-6, S-1 in S-5. Prva postaja je bila S-25 in je bila pomembna zato, ker se je prek nje povezovalo Kozjansko z drugimi območji Slovenije. Najpomembnejša naloga kurirskih postaj je bila vzdrževanje zvez s sosednjimi postajami, v okviru te naloge pa varen prenos pošte in literature, pa tudi vodenje ljudi z enega konca Slovenije na drugi konec. Kurirji so bili v zelo dobrih odnosih s civilnim prebivalstvom. Občasno so izvajali rekvizicije v bližnjih nemških trgovinah, viške zaplemb pa so nato kurirji razdelili med prebivalstvo.

Vse kurirske postaje na Kozjanskem so z izjemo postaje S-28 delovale do osvoboditve. S-28 je bila ustanovljena v drugi polovici leta 1943, njen komandir pa je bil domačin Ivan Držanič-Sergij. Ustanovljena je bila z nalogo opravljanja kurirske službe med Bizeljskim, Sromljami in Ložicami. Kmalu so vzpostavili povezavo še s Hrvaško in postajo S-27. Decembra 1943 so kurirji sodelovali pri napadu na sovražnikovo postojanko v Sv. Petru pod Sv. Gorami. S-28 je delovala do septembra 1944.

Iz vojaških razlogov so ustanavljali vojaške kurirske stanice oz. postaje. Do avgusta 1944 jih je Kozjanski partizanski odred ustanovil deset. Označevali so jih s kraticami VKS 1-20 do 1-29. VKS št. 1 je bila na Bizeljskem, št. 2 na Pokojniku, št. 3 na Bohorju, št. 4. na Rudeniku, št. 5 pri Boštanju, št. 6 pri Celju, št. 7 na Rudnici, št. 8 na Boču, št. 9 na Zdolah in št. 10 na Žigarskem Vrhu.

Volčje. Spomenik je posvečen partizanskim kurirjem.

Foto: Tomaž Teropšič, 9. julij 2018. Iz osebne arhiva T. Teropšiča.

Kurirji so prenašali pakete, pošto vojaškega pomena in bili tudi obveščevalci, njihove postaje pa obveščevalne točke, kjer so se zbirali podatki obveščevalne narave, ki so jih nato posredovali na ustrezna mesta. Kurirji so bili tesno povezani z domačini, ki so jih sprti obveščali o premikih sovražnikovih enot in njihovih zasedah. Po njihovih linijah so potovali vojaški funkcionarji iz kraja v kraj. Vojaške kurirske postaje so bile tudi sprejemališča za novice, od koder so jih nato spremljali v odred. Občasno so napadli kako manjšo sovražnikovo patroljo ali posameznika in tako prišli do boljše oborožitve in obleke. Na

postajah je bilo navadno 8-12 kurirjev. Večinoma so bivali pod šotori v gozdovih, v bližini osamljenih, a zavednih domačij.

VOJNI ZLOČIN

Nacistična Nemčija ni priznavala partizanov kot vojskujoče se sile, ki bi jo ščitilo mednarodno pravo. Posledica tega je bila, da so vojne ujetnike in ranjence na Štajerskem pobijali vso drugo svetovno vojno. Podobno so počeli s civilnim prebivalstvom, ki so ga sumili podpiranja partizanov.

Uniformirani praporščaki Zveze borcev Brežice pri spomeniku iz 2. svetovne vojne (1941-1945). Lastine, 2012. Iz arhiva ZB Brežice.

Nemški okupator civilnemu prebivalstvu z zločini ni prizanašal niti v zadnjih mesecih vojne. V noči z 2. na 3. marec 1945 so na Kozjanskem vermani oz.

folksšturmovci naredili vojni zločin. V Lastinah pri Sromljah so ubili osem ljudi, v sosednji vasi Blatno pa štiri ljudi.

Več deset nemških vojakov močna in dobro oborožena skupina je proti večeru 2. marca 1945 obkolila slovensko domačijo Sumrak v Blatnem, kjer so ujeli borca Franca Latina. Od tu so folksšturmovci odšli k domačiji Zagmajster, kjer so ujeli Antonijo Zagmajster mlajšo in njenega fanta, borca Ivana Ogorevca. Nato so skupaj z ujetniki odšli proti Sromljam. Ustavili so se pred vrati Zarnikove hiše na Lastinah, kjer je stanovala družina Petan. Okrog polnoči so nemški vojaki začeli razbijati po vratih hiše in pozivati domače naj odprejo vrata. Partizan

Delegacija zveze borcev iz Brežic pri spomeniku. Lastine, 2018.

Iz arhiva ZB Brežice.

Franc Ogorevc je odprl vrata in začel streljati na folksšturmovce. Enega je ubil, dva ranil, nato je zbežal. Nemški vojaki so začeli streljati in v hišo metati ročne

bombe. Ubili so pet članov družine Petan: očeta Jožeta (roj. 1892), mater Uršulo (roj. 1895), hčerki Jožefo (roj. 1927) in Anko (roj. 1928) ter sina Ivana (roj. 1930). Pred gorečo hišo so postrelili vse tri ujetnike: borca Franca Latina (roj. 1921) in Ivana Ogorevca (roj. 1913) ter aktivistko Antonijo Zagemajster mlajšo (roj. 1923). Po opravljenem zločinu so se odpravili nazaj v Blatno.

Uro čez polnoč so folksšturmovci začeli zažigati hlev in hišo družine Zagemajster v Blatnem ter streljati. Ranjena sta bila mati Antonija (roj. 1889) in njen mož Jože (roj. 1884). Nečakinja Nada Germovšek (roj. 1938) je bila ranjena v obe nogi. Umrla je čez dva meseca na domu v Globokem. Ranjena je bila še noseča hčerka Neža (roj. 1925). Zatem so nemški vojaki vrgli ranjeno mater Antonijo v gorečo hišo, ranjeno in nosečo hčerko Nežo pa so ustrelili. V vasi pa je bil težko ranjen Ivan Lipar (roj. 1934), ki je nato umrl v bolnišnici v Brežicah. Tega dne je družina Zagemajster izgubila mater, dve hčerki in celotno premoženje.

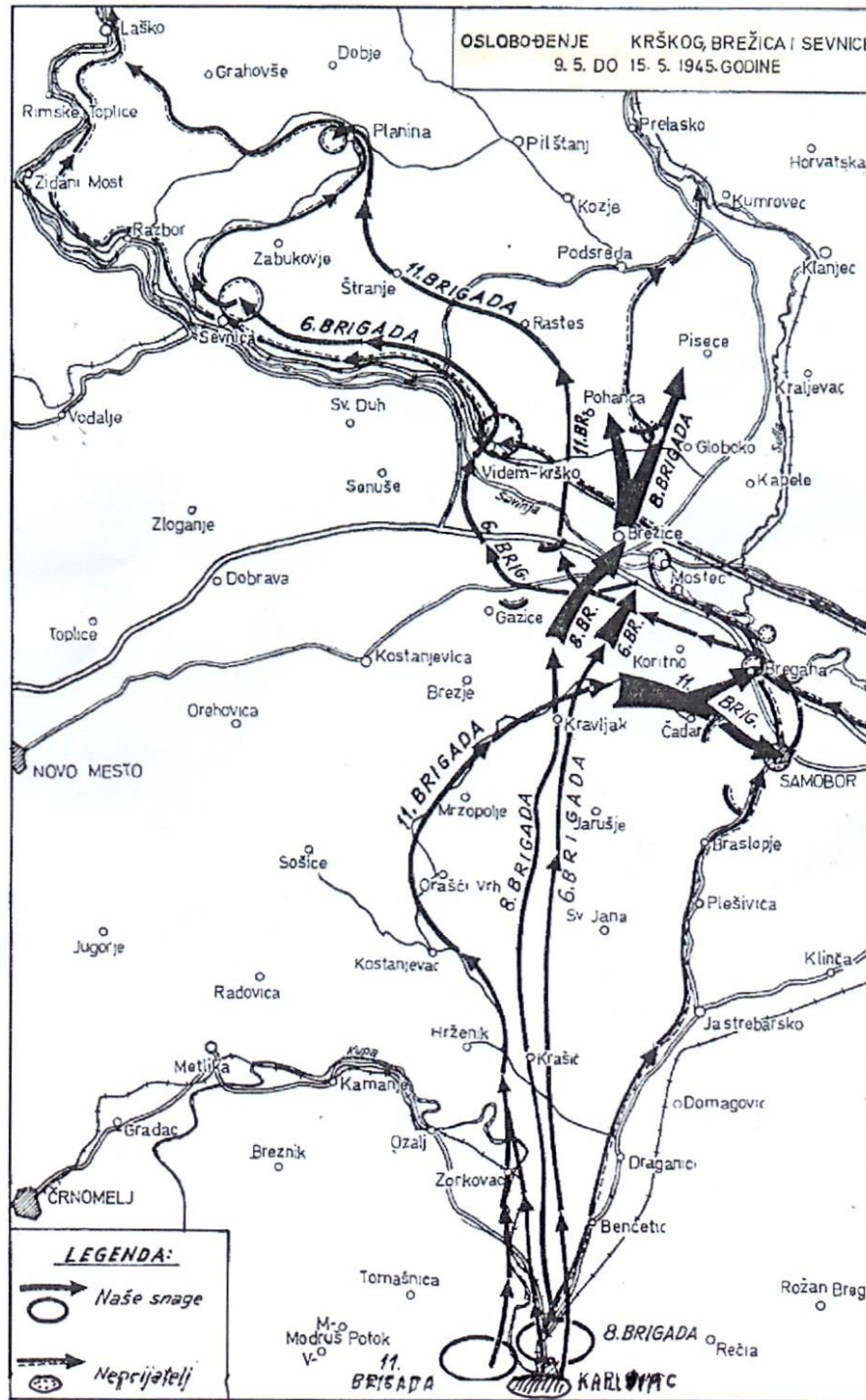
Na osnovi zgoraj zapisanega ugotavljamo, da je nemški okupator na Kozjanskem tik pred koncem druge svetovne vojne storil enega največjih vojnih zločinov na Štajerskem. Ustrelil je tri ujete vojne ujetnike in uničil družini Petan in Zagemajster. V družini Petan je ustrelil pet članov, v družini Zagemajster pa tri. Vse to je storil grozovito. Zaradi njihovega početja sta umrla tudi dva otroka.

Informativno tablo postavili v spomin in opomin človeštvu. Naj se vojne in vojni zločini nikoli več ne ponovijo!

Osvoboditev Brežic

Druga svetovna vojna je bil največji oboroženi spopad v zgodovini človeštva. Slovenijo so v aprilski vojni leta 1941 napadli in razkosali trije okupatorji:

Nemčija, Italija in Madžarska. Naše kraje je okupiral nemški okupator, ki je bil do prebivalcev zelo krut in neusmiljen.

**Vojaška skica osvoboditve Brežic maja 1945. Objavljena je v:
 Drago Karasijević. Četrta krajiška NOU divizija. Vojnoizdavački
 i novinski centar, Beograd, 1988, str. 422.**

Nemške bojne enote so od 11. do 14. aprila 1944 zasedle vse večje kraje v Posavju, še pred tem pa je 6. aprila, navsezgodaj, nemško vojno letalstvo bombardiralo jugoslovansko vojaško letališče v Cerkljah. Takoj so začeli izvajati svoj načrt - želeli so uničiti slovenski narod kot etnično enoto. Iz Brežic in okolice so izgnali 17.259 ljudi, v izpraznjene slovenske domove pa naselili predvsem kočevske Nemce. 28. oktobra 1941 so ustanovili Brežiško partizansko četo z nalogo preprečitve nasilnega izganjanja Slovencev iz domačih krajev. Leta 1943 so ustanovili Kozjanski bataljon, aprila 1944 pa Kozjanski odred za oborožen boj proti osovraženem okupatorju.

Spomenik padlim osvoboditeljem Brežic iz leta 1945 na mestnem pokopališču v Brežicah. Foto: Tomaž Teropšič, 23. september 2013.

Iz osebnega arhiva T. Teropšiča.

Kozjansko je v letu 1945, predvsem po brezpogojni vdaji nemške vojske pomenilo os, po kateri so se velike enote nemške skupine armad E in kolaboracionistični oddelki (vsega skupaj več kot 300.000 moških) umikali proti

Avstriji. Glavnina Kozjanskega odreda je odšla na sever ter osvobodila Štore in Celje, drugi del odreda je osvobodil Senovo in Sevnico ter razoroževal manjše oddelke nemške in ustaške vojske.

Je pa bilo Kozjansko tudi operacijsko območje vseh treh armad Jugoslovanske armade, ki so v maju 1945 z juga prodirale proti Sloveniji in zasledovale sovražnika. Proti Brežicam je prodirala krajiška 4. divizija 2. armade JA. V njej so bili borci več narodnosti, kar se vidi iz napisov na spomeniku padlim osvoboditeljem na pokopališču v Brežicah.

Osma brigada 4. divizije JA je napadla Brežice, ki jih je sovražnik vztrajno branil, še posebej kovinska mostova prek Krke in Save. 10. maja 1945 je krajiška 8. brigada, ob podpori artilerijske brigade divizije močno napadla nemško in ustaško vojsko ter v zgodnjih popoldanskih urah vkorakala v mesto. Nato goni sovražnika v smeri železniške postaje, ki se umika v smeri Artič in Pohance. Divizija JA je v brežiško–krški operaciji imela 24 mrtvih in 79 ranjenih. Še istega dne so se s Sromelj s kamionom pripeljali v osvobojeno mesto pripadniki Narodne zaščite za okraj Videm-Brežice in prevzeli oblast. 15. maja so ustanovili komando mesta Brežice.

Spomenik osvoboditeljem Brežic smo postavili konec leta 1953 v čast in slavo naših pokončnih prednikov. Neizmerno smo ponosni na njihova srčna dejanja. Informacijsko tablo pa smo postavili v spoštljiv spomin zmagoviti vojski, vsem hrabrim borcem in drugim domoljubom ob 75. obletnici osvoboditve Brežic izpod nemškega okupatorja v času narodnoosvobodilnega boja.

Prvo tablo zveze borcev Brežice z naslovom Prvi krški borci smo postavili julija 2018 v gozdu Dobrava pri Brežicah. Nato so sledile še druge: Kozjanski partizanski odred (2018), Neuklonljivo Kozjansko (2018), Partizanski kurirji

(2018), Vojni zločini (2018), Brežiška partizanska četa (2020), Osvoboditev Brežic (2020), Uporne Brežice (2020) in Partizan Ivan Kerin (2020).

Vse barvne info table so enakih dimenzij (118x78 cm). So iz aluminija, prevlečene s folijo proti UV žarkom in pritrjene na kovinski okvir ter trojezične (slovenščina, angleščina in nemščina). Oblikovno so sestavljene iz besedila in fotografij. Originalne fotografije so iz arhiva društva, dokumentarne fotografije pa je na terenu v glavnem posnel Tomaž Teropšič. Osnova tabel je rjava barva.

Zgodovinska informativna tabla na mestnem pokopališču v Brežicah.

Foto: Tomaž Teropšič, 13. oktober 2020. Iz osebne arhiva T. Teropšiča.

Besedila je napisal vojni in vojaški zgodovinar dr. Tomaž Teropšič, table pa sta oblikovala Tomaž Teropšič ter fotograf in oblikovalec Boštjan Colarič. Tako veliko število zgodovinskih informativnih tabel je edinstveno v Sloveniji. Z

njimi želijo brežiški borci še dodatno vplivati na domoljubno zavest občanov in občank ter povečati pripadnost skupnosti.

Zgodovinska informativna tabla na železniški postaji v Brežicah. Posvečena je Brežiški partizanski četi. Foto: Tomaž Teropšič, 18. avgust 2025.
Iz osebnega arhiva T. Teropšiča.

Dr. Tomaž Teropšič,
 vojni in vojaški zgodovinar